

{-MATI(N)} GERUNDIUMU ÜZERİNE

Talat Tekin*

Çev. Ümit Özgür Demirci**

Bilindiđi gibi {-p} gerundiumu ve onun genişletilmiş şekli olan {-pAn} gerundiumunun Eski Türkçedeki olumsuz karşılığı {-mAtI(n)} şeklindedir. Ör: Orhon yazıtlarında *udı-matı* “uyumadan” *olormatı* “oturmadan” *sakın-matı* “düşünmeden” *al-matin* “almadan” vb...

{-mAtI(n)} olumsuz anlamdaki gerundium eki runik harfli metinlerde sürekli diş konsonantı olan “t” ile yazılır. (*udı-matı*, *olor-matı*, *sakın-matı*, *al-matı*) ve Irk Bitig’de (*uç-a u-matın* “uçamadan” *kamşa-yu u-matın* “hareket edemeden”) örneklerinde olduğu gibi Uygur metinlerinde sadece *-matın* / *-metin* şeklinde değil; aynı zamanda *-madın* / *-medin* şeklinde de görülür. *biltiz-metin üküş tınlıglarığ ölüürür* “Fark etmeden pek çok canlıyı öldürür” (U IV A 132) *tün sayu öd yazmatın muntag sakınç kılsar* (TT VI 355) *biltiz-medin, tuyuz-madın* (TT IV 355) Ayrıca *-madın* gerundiumu Brāhmi metinlerinde açıkça *-d* ile yazılmıştır. *kıl-ma-dim* [kılmadım] (TT VIII 51)

Karahanlı Türkçesinde bu gerundium sürekli /d/ ile yazılmıştır: *bil-medi* (KB 4187) *bil-medin* (KB 634) *yër-medin* (KB 592) *ër-medin* (KB 592) *uk-madın* (KB 592) *tapındur-madın* (KB 634) *uk-madın* (AH 119) vb...

Bu Uygur metinlerinde pek çok örneğini bulduğumuz ünlüler arası pozisyondaki diş konsonantının erken şekli olarak açıklanabilir. *bakıdıp*, *bekledip*, *çöküdü*, *çöküdüp*, *kavzadıp*, *korkıdu*, *korkıdur* vb... (bk. OTWF 764 ff.)

Harezm Türkçesinde de aynı şekilde *-madın* / *-medin* şeklinde görülür. Bu metinlerin birinde ayrıca *-mayın* / *-meyin* şekli de aynı fonksiyonda fakat farklı şekilde karşımıza çıkar: *barçamız barmayın*, *seni körmeyin*, *туру bilmeyin* (Brock. Ost. 253)

Çağataycada biz yeni gerundium eki şekli *-map* / *-mep*, *-may* / *-mey* ve *-mayın* / *-meyin* olumsuz anlamdaki gerundium eklerini yan yana buluruz. Çağataycada *-may* / *-mey* gerundiumu OT’deki gerundium eki *-yu* / *-yü* ve *-ma* / *-me* olumsuzluk ekinin kombinasyonu gibi durmaktadır. *-mayın* / *-meyin* gerundiumuna geldiğimizde, Orhon Türkçesinde *-mayın* / *-meyin* şeklinin –

* “On the Turkic Gerundial Suffix {-mAtI(n)} Makaleler II “Tarihi Türk Yazı Dilleri” s. 613-624 (Yayına hazırlayanlar: Emine Yılmaz, Nurettin Demir) Öncü Kitap 2004 Ankara

** Türkiye Türkçesine aktaran, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili Doktora öğrencisi.